

IQTISODIYOTNI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA TIBBIY XIZMATLAR BOZORINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI

Mamadjanova Tuygunoy Axmadjanovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti "Iqtisodiyot" kafedrasini mudiri, PhD,
dotsent

Avazova Madina Abdisamiyevna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti magistranti

Annotasiya. Ushbu ishda iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tibbiy xizmatlar bozorini rivojlantirish masalalari, unga ta'sir qiluvchi omillar va o'z navbatida bu omillarning hayot davomiyligiga bog'liqligi o'rganilgan.

Kalit so'zlar: tibbiy xizmat, risk sug'urtasi; uzoq va qisqa muddatli hayot sug'urtasi; sog'lik.

1. Kirish

Zamonaviy iqtisodiyot bozor iqtisodiyotidir. Iste'molchi uchun kurashayotgan xo'jalik sub'ektlari dinamik rivojlanayotgan, murakkablashib, o'zgaruvchan, o'zgaruvchan bo'lgan ma'lum bir mahsulot bozorida faoliyat ko'rsatadi. Har bir xo'jalik yurituvchi sub'ekt o'z faoliyatida bozorning ishlash xususiyatlari va rivojlanish tendentsiyalarini hisobga olishi shart. Bu sizga mijozlar uchun raqobatchilarga qarshi kurashda g'alaba qozonish va tejamkor ishlash imkonini beradi.

2. Adabiyotlar sharhi

“Bozor” atamasining turli ta'riflari mavjud. Tor ma'noda ishlab chiqaruvchilar va xaridorlar o'rtasidagi munosabatlarni ko'rib chiqadi, ya'ni u muayyan xo'jalik sub'ektini sotishni tavsiflaydi. Keng ma'noda u nafaqat odamlar o'rtasida, balki turli korxonalar va mamlakatlar o'rtasida ham shakllanadigan ishlab chiqarish, qayta taqsimlash, ayirboshlash, sotib olish, iste'mol qilish jarayonlarini nazarda tutadi. Boshqacha qilib aytganda, bozor o'z ichiga turli elementlarni o'z ichiga olgan tizim sifatida tushuniladi, ularning o'zaro ta'siri va o'zaro ta'siri iqtisodiyotga faol ta'sir qiladi.

Ehtiyojlar ierarxiyasida salomatlikni saqlash zarurati birinchi o‘rinni egallaydi. Tibbiy xizmatlar bozorida tovar mahsulot emas, balki sog‘liqdir, uning asosiy omili ushbu xizmatlardir [2]. Tibbiy xizmatlardan foydalanish natijasida salomatlik holatining yaxshilanishi kutilmoqda. Sog‘lom odam faol bo‘lish, hayotning turli sohalarida o‘zini anglash imkoniyatiga ega.

Hozirgi vaqtda "tibbiy xizmat" va "tibbiy yordam" atamaları ko‘pincha sinonim sifatida ishlatiladi. Biroq, ular bir xil emas.

Tibbiy yordam inson salomatligini saqlash va tiklash maqsadida tibbiy ma'lumotga va tegishli malakaga ega bo‘lgan xodimlar tomonidan amalga oshiriladigan terapevtik-profilaktika tadbirlarini amalga oshirish orqali ko‘rsatiladi. Ushbu tadbirlar birinchi navbatda tibbiy aralashuv texnologiyasi bilan bog‘liq va bozor mexanizmi tomonidan vositachilik qilmaydi [1]. Davlat o‘z fuqarolariga majburiy tibbiy sug‘urta tizimi orqali ko‘rsatiladigan tibbiy yordamni kafolatlaydi. Mamlakatimiz aholisiga davlat va shahar tibbiyot muassasalarida, tez tibbiy yordam stansiyalarida tibbiy yordam ko‘rsatilmoqda.

Adabiyotlarni tahlil qilish hozirgi vaqtda "tibbiy xizmatlar bozori" atamasini ta'riflashda birlik yo‘q degan xulosaga kelishga imkon beradi. Shunday qilib, L.V.Bulgakova bu qonunlarga muvofiq tashkil etilgan birja, deb hisoblaydi tovar ishlab chiqarish va muomalasi, tovar ayirboshlash munosabatlarining yig‘indisi. Ushbu bozorni bemorlar va shifokorlar o‘rtasidagi o‘zaro ta'sir mexanizmi, ya'ni talab va taklif munosabatlari sifatida tavsiflash mumkin [3]. Bizning fikrimizcha, tibbiy xizmatlar bozorini tibbiy xizmatlarni sotish va iste'mol qilish sohasidagi bozor sub'ektlari o‘rtasidagi iqtisodiy munosabatlar tizimi sifatida ta'riflash mumkin, bunda ularning etkazib beruvchilari va iste'molchilari bir-birlari bilan raqobat muhitida o‘zaro munosabatlarga ega. qaytariladigan shartnoma.

Tibbiy xizmat - bu kasalliklarning oldini olish, ularni tashxislash va davolashga qaratilgan, mustaqil yakuniy qiymatga va ma'lum xarajatlarga ega bo‘lgan hodisa yoki tadbirlar majmuasidir. Bu pullik xizmatlar bo‘lib, ular pullik shartnoma tuzishni nazarda tutadi. Bunday xizmatlarning xususiyatlari va xususiyatlari Fuqarolik Kodeksida keltirilgan.

3. Tahlil va natijalar

Tibbiyot muassasalari faoliyatining natijasi bozorda sotiladigan tibbiy xizmat ko‘rinishidagi mahsulotdir. Iste'molchilar bunday xizmatni o‘zlari kerak bo‘lgan va to‘lashga tayyor bo‘lgan zarur tovar sifatida sotib oladilar. Tibbiy xizmat bozor

mexanizmi ta'sirida, ya'ni talab va taklifning o'zaro ta'siri ostida o'zgaruvchanlar toifasiga kiradi. Talab iste'molchilarning (bemorlarning) ehtiyojlari asosida shakllanadi, taklifni amalga oshirish turli tibbiyot muassasalari tomonidan amalga oshiriladi. Shuni ta'kidlash kerakki, bemorlar bozorda nafaqat jismoniy shaxslar, balki davlat, sug'urta tashkilotlari tomonidan ham taqdim etiladi. Tibbiy xizmatlar bozori bugungi kunda mustaqil bozor tuzilmasi sifatida qaraladi.

Tibbiy xizmatlar bozori bozor tuzilmasi sifatida o'ziga xos xususiyatlarga ega: shunga o'xshash xizmatlarni, shuningdek, o'rinbosar xizmatlarni taklif qiluvchi korxonalarining ko'pligi; talab va taklifning o'zaro ta'siri natijasida bozor kon'yunkturasi o'zgarishi; aniq vaziyatni hisobga olgan holda narx takliflarini aniqlash tartibi; iste'molchilar tomonidan o'zgaruvchan ehtiyojlar tufayli takliflarning o'zgarishi va boshqalar.

Tibbiy xizmatlar bozori murakkab ijtimoiy-iqtisodiy tizim bo'lib, u turli xil funksiyalarni bajaradigan turli xarakter va mazmundagi elementlarni o'z ichiga oladi. Tizimning o'zaro bog'liq bo'lgan asosiy elementlari aholi va bemorlarga tibbiy xizmat ko'rsatuvchi muassasalardir. Bundan tashqari, tizim bilvosita elementlarni o'z ichiga oladi: litsenziyalar beruvchi va tibbiyot muassasalarini sertifikatlovchi davlat organlari; xizmatlar sifatini nazorat qiluvchi jamoat tashkilotlari; vositachilar. Vositachilar - bu majburiy tibbiy sug'urta fondlari va qo'shimcha tibbiy sug'urta va boshqalar tomonidan taqdim etilgan sug'urta tashkilotlari.

Tibbiy xizmatlar bozori murakkab tizim bo'lib, tabiiyki, nafaqat umumiy, balki o'ziga xos xususiyatlarga ham ega.

Tizim shunchaki bir-biridan farq qiluvchi elementlarning yig'indisi emas; ular bir-biriga bog'langan va ularning harakatlari bir-birining holatiga ta'sir qiladi. Shunday qilib, tibbiy xizmatlar bozorida bemorlar talabi ta'sirida tibbiyot muassasalarining taklifi ham tibbiy xizmatlar turlari bo'yicha, ham qo'llaniladigan texnologiyalar bo'yicha, xizmat ko'rsatish darajasi bo'yicha o'zgarib bormoqda. Tizim kategoriyasi sifatida ushbu bozor ko'p funksiyaliligi bilan ajralib turadi va iste'molchi (bemorlar), ishlab chiqarish (tibbiyot muassasalari), vositachilik (sug'urta tashkilotlari), nazorat, tahliliy va axborot (davlat va jamoat tashkilotlari) funksiyalarini amalga oshiradi.

Har qanday mahsulot yoki xizmat bozori statik emas, u doimo talab sohasida ham, taklif sohasida ham o'zgarib turadi. Tibbiy xizmatlar bozorining moslashuvchanligi tashqi muhitdagi o'zgarishlarga moslashish zarurati sifatida

namoyon bo‘ladi. Ikkinchisi kasalliklarning yangi turlarining paydo bo‘lishi, bemorlarning sog‘lig‘i holatining o‘ziga xos xususiyatlari, ularning xizmatga haq to‘lash qobiliyati, yangi kasalliklarning rivojlanishi tufayli yuqori darajadagi o‘zgaruvchanlik bilan tavsiflanadi. kasalliklarni davolash, tashxislash va oldini olish texnologiyalari va usullari, qonun hujjatlarini yangilash.

Har qanday boshqa tizim singari, tibbiy xizmatlar bozori elementlarining faoliyati ham qat‘iy qoidalarga muvofiq ishlay olmasligi sababli tasodifiydir. Bunday stokastiklik bozorning tashqi va ichki jarayonlari bilan bog‘liq bo‘lib, unga ko‘plab omillar, jumladan epidemiyalar, mojarolar, mamlakat aholisining sog‘lig‘i holati va boshqalar ta‘sir qiladi.

Tashqi va ichki muhitda ro‘y berayotgan o‘zgarishlar mavjud tizimda o‘z aksini topib, bozor ham miqdor, ham sifat jihatidan dinamik rivojlanmoqda. Pullik tibbiy xizmatlarga muhtoj bemorlar soni ortib bormoqda, ularning turlari ham ortib bormoqda. Innovatsion yo‘nalishlar bilan o‘zaro hamkorlik, yuqori texnologiyalardan foydalanish davolash, diagnostika va profilaktikaning yangi usullarini qo‘llash imkonini beradi.

Iqtisodiy kategoriya sifatida tibbiy xizmatlar bozori quyidagi holatlar bilan tavsiflanadi:

- jarayonning yuqori darajadagi o‘zgaruvchanligi;
- kapital aylanmasining yuqori darajasi; - faoliyat natijasining noaniqligi;
- taklif etilayotgan xizmatlarning farqlanishini oshirish va ularning doimiy o‘zgarishi;
- mijozga individual yondashuv;
- hududiy harakatlanish imkoniyati;
- Muhim xavflar.

Tibbiy xizmatlar ma‘lum foyda keltiradi. Ularga ega bo‘lishning hal qiluvchi momenti insonning o‘z sog‘lig‘ini saqlash va yaxshilashga bo‘lgan ehtiyojdir, bunda I. A. Tog‘unov tibbiy ehtiyojni "... sog‘lig‘ining etishmasligi" ning ongli yoki aniq tuyg‘usi deb tushunadi [4]. Ushbu xizmatlar o‘zlarining atipikligi, xususan, quyidagi xususiyatlar mavjudligi sababli an‘anaviy bozor mexanizmining ishlashini buzadi:

- xizmatlar hajmi iste‘molchi tomonidan emas, balki ishlab chiqaruvchi tomonidan belgilanadi;
- iste‘mol ta‘sirining ushbu xizmatdan foydalanmaydigan shaxslarga tarqalishi;

- xizmatlar sifatini baholashda qiyinchilik;
- ijtimoiy yo‘nalish.

Tibbiy xizmatlar bozori taqdim etilayotgan foyda tufayli o‘ziga xoslik bilan ajralib turadi. Tibbiy xizmatlarning natijasi ko‘p jihatdan shaxsiy omilga bog‘liq: shifokorning malakasi va bemorning sog‘lig‘i holati. Iste‘molchining xizmatni sotib olish to‘g‘risida qaror qabul qilish va uning hajmining etarliligi, sifati va narxini baholash uchun zarur bo‘lgan bilimga ega emasligi talab va taklif o‘zaro bog‘liqligi mexanizmini buzadi.

Bemor tibbiy xizmatni tanlash, uning mumkin bo‘lgan natijasini tushunish, uni taqdim etish hajmi va sifatini baholash zarur bo‘lganda paydo bo‘ladigan savollarga javob berish uchun bilimga ega emas. Ba‘zi hollarda (tashxis qo‘yish, laboratoriya va apparat tadqiqotlarini o‘tkazish) xizmat ko‘rsatish uni iste‘mol qilishdan oldin amalga oshiriladi.

Qabul qilingan xizmat natijalarini baholashda jiddiy qiyinchiliklar yuzaga keladi, chunki uning ta‘sirini aniqlash har doim ham mumkin emas. darhol iste‘molchi. Vaziyatni yaxshilash biroz vaqt talab qilishi mumkin va har bir holatda uning davomiyligi individualdir.

Qoida tariqasida, bemorlar uchun tibbiy xizmatlarga bo‘lgan ehtiyojning tashabbuskori xizmat ko‘rsatuvchi provayder, ya‘ni tibbiyot xodimi hisoblanadi. U o‘z ishi uchun munosib ish haqi olishdan manfaatdor, bu esa narx mexanizmiga ta‘sir qila olmaydi. Xizmatlarning aniq narxini va umuman ushbu bozor natijalarini aniqlash haqida savol tug‘iladi.

Har qanday bozorni tahlil qilish uchun uning faoliyat yuritayotgan iqtisodiy muhitini baholash muhimdir. Tibbiy xizmatlar bozori ma‘lum bir mintaqaning chegaralari bilan hududiy jihatdan bog‘liq bo‘lib, bu mamlakatning, muayyan mintaqaning ijtimoiy-iqtisodiy ko‘rsatkichlarini tahlil qilish zarurligini belgilaydi. Shuningdek, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning asosiy ko‘rsatkichlarini aniqlash kerak: doimiy aholi soni, yalpi hududiy mahsulot hajmi, asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar hajmi, aholiga pullik xizmatlar hajmi, aholi jon boshiga o‘rtacha aholining pul daromadlari, daromadlari yashash darajasidan past bo‘lgan aholi.

Tibbiy xizmatlar bozorining dinamikasiga tashkiliy, iqtisodiy va ijtimoiy omillar ta‘sir ko‘rsatadi. Ushbu mavzu bo‘yicha adabiyotlarni tahlil qilish ko‘rib chiqilayotgan bozorda talab va taklifga ta‘sir qiluvchi omillarni aniqlash imkonini berdi (rasm).

Talab darajasi bir qator holatlarga bog‘liq: kasallanish darajasi; aholining jinsi va yosh tarkibi; aholi daromadlari; yangi tibbiy texnologiyalar bo‘yicha takliflar;

kasalliklar tarkibidagi o‘zgarishlar (kasallikning yangi turlari); fuqarolarning daromadlari o‘shining asosi bo‘lgan yalpi ichki mahsulotning ko‘payishi; xizmat ko‘rsatuvchi provayderlar o‘rtasidagi raqobat; shifokor tavsiyalari; reklama va bemorlarning psixologik moyilligi.

Bundan tashqari, pullik tibbiy xizmatlar bozorining rivojlanishi aholi salomatligini tavsiflovchi ijtimoiy omillar, jumladan, kasallik darajasi, davlat tibbiyot muassasalarining yetarli darajada moliyalashtirilmaganligi, shifokorlar tavsiyalari, reklama, bemorlarning psixologik moyilligi va boshqalar bilan bog‘liq.

.4.Xulosa va takliflar

Tashkiliy, iqtisodiy va ijtimoiy omillarni, shuningdek, so‘nggi yillardagi pullik tibbiy xizmatlar bozorining samaradorlik ko‘rsatkichlarini tahlil qilish, birinchi navbatda, uning kengayish tendentsiyasi mavjudligi to‘g‘risida xulosa chiqarish imkonini beradi; ikkinchidan, raqobatning kuchayishi haqida. Tibbiy xizmatlar bozori rivojlanishining asosiy tendentsiyalari quyidagilardan iborat:

- pullik xizmatlar ulushini oshirish;
- xizmatlar doirasini kengaytirish;
- texnologik komponentni modernizatsiya qilish;
- bozor texnologik tuzilmasini birlamchi, ixtisoslashtirilgan va yuqori ixtisoslashtirilgan xizmatlar o‘rtasida qayta taqsimlash;
- ilmiy-texnikaviy taraqqiyotning yuqori sur‘atlari va yangi texnologiyalarning rivojlanishi;
- klinik amaliyotni takomillashtirish;
- yuqori texnologiyali xizmatlar narxining o‘shishi;
- davlat tibbiyot muassasalari tomonidan demping narxlaridan foydalanish tufayli bozor rivojlanishiga to‘sqinlik qilish;
- pullik muassasalar hajmining kengayishi, tijorat muassasalari profilining kengayishi, tarmoqlarning paydo bo‘lishi;
- tibbiyot muassasalarining brendlarini shakllantirish.

Shunday qilib, tibbiy xizmatlar bozorida o‘ziga xos foyda - inson salomatligiga erishish amalga oshiriladi, bu nafaqat ma‘lum bir shaxs miqyosida, balki butun davlat miqyosida ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu munosabat bilan ushbu bozorda bemorlarga qulay narxlarda sifatli xizmat ko‘rsatish imkonini beruvchi qulay ishbilarmonlik muhiti yaratilishi kerak.

Adabiyotlar:

1. *Арабчиков К. Н.* Проблемы конкурентоспособности в системе российского здравоохранения / К. Н. Арабчиков // Вестник АКСОР. – 2009. – № 1. – С. 30–32.
2. *Баранов И. Н.* Конкурентные механизмы предоставления медицинских 10 том, 2017 г.
1. *Mamadjanova, T., & Normurodov, A.* (2022). Improving the Efficiency of Cultivation and Export of Agricultural Products: In Case Surkhandarya. *Asian Journal of Technology & Management Research (AJTMR) ISSN, 2249(0892)*.
2. *Mamadjanova, T. A.* (2020). Ways of the Marketing Strategy Forming of Fruit and Vegetable Products. *Asian Journal of Technology & Management Research [ISSN: 2249–0892], 10(01)*.
3. *Mamadjanova, T.* (2020). МЕВА-САБЗАВОТ КОРХОНАЛАРИДА ЭКСПОРТГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН МАРКЕТИНГ СТРАТЕГИЯЛАРИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ. *Архив научных исследований, 33(1)*.
4. *Mamadjanova, T.* (2020). ЎЗБЕКИСТОНДА ТАШҚИ САВДО ВА УНИНГ ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ АҲАМИЯТИ. *Архив научных исследований, 33(1)*.
3. *Булгакова Л. В.* Организационно-экономические особенности рынка медицинских услуг / Л. В. Булгакова // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета [Электронный ресурс]. – 2009. – № 3. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/organizatsionno-ekonomicheskie-osobennosti-rynka-meditsinskih-uslug>.
4. *Тогунов И. А.* Теория управления рынком медицинских услуг: монография / И. А. Тогунов. – Владимир: Собор, 2007. – 308 с.
5. *Mamadjanova, T. A., & Baymirzaev, D. N.* (2019). The possibility of increasing the export potential of fruits and vegetables in Uzbekistan. *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology, 1(3)*, 120-124.
6. *Mamadjanova, T.* (2020). Uzbekistan's agricultural export competitiveness in russia. *Архив научных исследований, 33(1)*.

7. Mamadjanova, T. UZBEKISTAN'S AGRICULTURAL EXPORT COMPETITIVENESS IN RUSSIA.
8. Mamadjanova, T., & Normurodov, A. (2022). Improving the Efficiency of Cultivation and Export of Agricultural Products: In Case Surkhandarya. *Asian Journal of Technology & Management Research (AJTMR) ISSN, 2249(0892)*.
9. Mamadjanova, T. A. (2020). Ways of the Marketing Strategy Forming of Fruit and Vegetable Products. *Asian Journal of Technology & Management Research [ISSN: 2249–0892], 10(01)*.
10. Mamadjanova, T. (2020). МЕВА-САБЗАВОТ КОРХОНАЛАРИДА ЭКСПОРТГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН МАРКЕТИНГ СТРАТЕГИЯЛАРИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ. *Архив научных исследований, 33(1)*.
11. Mamadjanova, T. (2020). ЎЗБЕКИСТОНДА ТАШҚИ САВДО ВА УНИНГ ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ АҲАМИЯТИ. *Архив научных исследований, 33(1)*.

Research Science and
Innovation House